

Ангелина Бановиќ-Марковска
(Скопје, Македонија)

Концептот *европски политички идентитет* и границите на Европа: реални, имагинарни и идеолошки

Протоисторијата на Европа е протоисторија на еден *континент без име* (Denis de Rougemont) населуван полека, цивилизиран и оживеан од луѓе, замисли и занаети, дојдени од крајбрежјето на Блискиот Исток. Ренесансната духовна географија го доживувала и опишувала како континент во експанзија, како глава („le cap“) или мозок на едно големо тело чија амбиција не завршувала само во желбата да биде *исходиште* (архе за сите откривања и колонизирања), или *средниште* (центар на центарот = цивилизација), туку и *крајна точка* (телос = хоризонт или граница на сите технички достигнувања). Иако се појавил во 8-от век, називот „*Europenses*“ останал долго време во подрачјето на алегоријата, сè до 14-от век кога била обновена атрофираната визија за Европа како „семејство од народи“, како континентална заедница обединета околу заедничката судбина – одбрана од исламот. Но наместо единство, визијата продуцирала мит кој создал вакуум (расцеп) во срцето на Европа зацврстувајќи го верувањето дека во Големото Цело постои еден Мал Дел кој не му припаѓа целосно, оти е, истовремено, и внатре и надвор од него, сличен а различен. Познат под името Балкан, тој дел бил третиран не само како територијален субрегион, туку и како „царство на сенките“, како зона на симболичкото несвесно на Европа кое ја продуцирало аналогијата со Фројдовото сфаќање за *неидентичноста на идентитетот*. Тоа ме тера да се запрашам, постои ли воопшто уверлив холистички приказ на европската историја во кој – барем еднаш – Балканот не ќе биде виден како Id на Западноевропското Ego, како *внатрешен друг* кој „ништо не заборава и ништо не учи, кој и натаму бие вековни битки, додека остатокот од Европа е зафатен со брзиот процес на глобализацијата“ (Žižek; 2001: 152). Веројатно не, иако како *композит од различни истоветности* кои се надополнуваат меѓусебно во *идентитет од разлики*, Балканот е, истовремено, и центар и периферија, и *ергон* и *парергон* на она што се нарекува *европски дух и цивилизација*.

Во теориските дискурси на Европа, години наназад, преовладува мислењето дека неспокојот карактеристичен за нашата епоха, ја црпи својата возбуда од дилемите сврзани со категоријата *простор*, поточно со една *опросторена историографија* загатната уште во книгите на Мишел Фуко кој, иако имплицитно, сепак категорички ја демонстрира својата теориска свест за важноста од вкрстувањето на историјата, биографијата и општеството. „Просторот во кој живееме – пишува Фуко – во кој се одвива ерозијата на нашиот живот, на нашето време и на нашата историја, овој простор кој нè нагризува и нè избраздува, е самиот по себе хетероген простор“ (Фуко; 2007: 35-36 – курзивот е мој). Со тоа Фуко го загатнува и прашањето за местотот и улогата на општествените субјекти во една поширока географска контекстуализација. Ако ги земеме предвид бројните историски периоди кои симултано, сукцесивно или дисперзивно минале низ регионот на таканаречената Југоисточна Европа, тогаш е јасно зошто сложената етничка и верска микстура на Балканот можела да испровоцира коментари кои дијагнозирале некаков „хендикеп поради хетерогеност“. Но тој условен „хендикеп“ кој го прави регионот поблизок до Истокот одошто до Западот е специфична одлика, наследена од Османлиското (а заправо од времето на Римското и Византиското) царство, и е спротивна на концептот за еднонационални држави преземен од земјите на Западниот свет. Затоа се можеби во право (или близу до вистината) некои британски конзервативци кога велат дека континентална Европа функционира денес како нова верзија на балканската Турска империја, со Брисел како Нов Истанбул, како центар на моќ кој создава просторни гета во внатрешноста на Европа, доволно испровоцирани да ја доведат во прашање дури и стабилноста на нејзините граници. Вистина, поновата историја не се обиде да ја демантира оваа претпоставка, но иднината не смее да биде толку црна. И тоа од повеќе причини, но најмногу пради фактот дека на граѓаните од Југоисточна Европа им е добро позната лекцијата за границите (оние државотворните, кои го гарантираат нивниот и суверенитетот на нивните соседи) и за ограничувањата (оние имагинарни, симболички и политички изнудени ограничувања).

Имено, како генератори на значења, *границите* за народите од Југоисточна Европа имаат Јанусово лице. Нивната двојна, надвор/внатре природа, подразбира дека тие обединуваат и раздвојуваат две страни. Тие се, истовремено, и *ограничување* и *зближување*: ограничување на Сепството и на Другоста, но и нивно зближување во реален

географски *хронотоп*. Но, наместо посакуваниот и логичен процес на хибридизација, границите, неретко продуцираат и празни места на културен и политички антагонизам. За нив се преговара долго од позиција на моќ и авторитет (како во случајот за името на мојата земја Македонија), но тоа е една друга, мошне чувствителна и болна тема... Ќе се вратам затоа на концептот *европски политички идентитет*, кој го најавив во насловот на моето излагање.

Во 1999 година, на едно од своите јавни академски предавања, францускиот теоретичар Етјен Балибар (Étienne Balibar) истакнал дека за судбината на *европскиот идентитет* денес ќе се одлучува на Балканот и дека за тоа постојат две можности: „или во таа балканска ситуација Европа ќе ја препознае... *сликата и последицата на својата историја* и ќе преземе нешто за да се соочи со неа и да го реши тој проблем..., или тоа соочување со себеси ќе го отфрли, упорно верувајќи дека проблемот е само *надворешна пречка* која треба да биде надмината со надворешни средства вклучувајќи ја и колонизацијата...“ (Balibar; 2003: 27-28; курзивот е мој).

Пет години подоцна, во рамките на семинарот *Симболичките географии на Европа*, бугарската теоретичарка Марија Тодорова појаснува дека освен националниот, за неа е многу важен и *регионалниот идентитет* бидејќи како макроструктури, регионите – мошне често – ги надминуваат и претпоставените просторни граници. Имено, како субрегион на Евроазискиот континент (на кој се одвивале комплексни историски интеракции меѓу три монотеистички религии: христијанството, исламот и јудаизмот), денешна Европска Унија (позната уште и како визиготска Европа), не е само „регион на нации“ (Клаус Цернак), туку и центар/стожер на светската колонизација и индустријализација (Todorova; 73/19, 2005; <http://www.fabrikaknjiga.co.rs/rec/73/81.pdf>). Тодорова појаснува дека поимот „Југоисточна Европа“ (познат како Балкан) попримил негативна конотација во широката јавност. Станал дури и „ментално празно место“ во дипломатскиот речник на некои понови политики¹. Но ваквите размислувања (и стигматизирања!) се доволен доказ дека постои потреба од (ре)интеграција на овој подрегион во политичките граници на Европа,

¹ Имено, во почетокот на 1997 год., Стејт Департментот им наложил на американските амбасади да внимаваат на чувствата на граѓаните од Источна Европа која, за загрижената американската дипломатија задолжително се трансформира во *Средна* (термин кој бил во употреба уште пред почетокот на Втората светска војна). „Така се добива интересна ситуација – укажува Тодорова – имаме континент кој се вика Европа, негов центар кој не е сосема Европа а се вика Средна Европа (...), негов Запад кој се смета за вистинска Европа, а Истокот го нема“ (Todorova; 73/19, 2005).

во нејзиниот демократски јавен простор, во кој постојано се одвива средба меѓу културите. Без таа средба нема напредок на човештвото, заправо нема напредок на политичката мисла во Европа, зашто секоја *потрага по идентитет* ја потврдува и свеста за *сопствената нецелосност*. Ќе се обидам да го појаснам ова размислување.

За да се разбереме себеси ние имаме потреба од Другиот, од неговиот поглед и подготвеноста негова да ја уважи и толерира нашата *различност*. Токму *различноста* е едно од најчувствителните прашања на Балканот (за нас, Македонците, особено), поради континуируваниот притисок што го врши една земја членка на Унијата (нашиот јужен сосед, Република Грција), чиј заострен дискурс на културен монизам го негира уставното име на мојата земја, Македонија. Се разбира, споменатата *различност* не претполага само разлика во ставови, туку и шанса со која дваесетгодишниот спор околу името би можел да премине во компромис, зашто само прифаќањето на различноста (па дури и прифаќањето на разликите во мислењата) е клучот за разбирање и спроведување на амбициозниот политички проект во настанување – создавање на *европскиот културен идентитет*. Сфатен како универзален, постнационален или, ако допуштите, *наднационален ентитет* тој ќе ја реализира идејата за *отворен* дијалог меѓу Истокот и Западот, Северот и Југот, Балканот и Европа – како наша, заедничка (евро)судбина.

Иако сум свесна дека нема политички концепт кого не го следат контроверзи, ја прифаќам констатцијата на Томас Мајер (Thomas Meyer) кој во книгата *Идентитетот на Европа* го вели следново: „ЕУ е творба која, во најдобар случај, може да најде на рационално одобрување или на желба за спогодбена партиципација, *но не и на емотивна идентификација*. Идентификацијата со Унијата како со единица/структура/елемент на политичко дејствување, веројатно, и секогаш во голема мера, *ќе има само рефлексивна природа каква што има и постмодерната форма на политичкиот идентитет*“ (Мајер; 2009: 54 – курзивот е мој). Тоа ме уверува дека прифаќањето на Европската Унија како заедничка перспектива на различни националности, не значи отфрлање на поимот етницитет. Напротив, би било идеално кога посебноста на националните идентитети би била впишана во овој универзален и глобален концепт, оти амо на тој начин различните европски етницитети би можеле да се вградат себеси во *наднационалната перспектива на европскиот културен идентитетот*. Шансата на малите, би рекла и подзаборавени балкански народи, лежи токму во еден ваков *глокален* концепт. Всушност, неговото

создавање ја потврдува и идејата дека структуриран како ризомска мрежа од релации и средби, *просторот* на Европа – нејзините граници – е најважното прашање во когнитивната сфера на постмодерниот свет, во кој опстојуваат *културно различни идентитети*. За жал, реалноста е поинаква... Имено, додека упорно настојваме да ја докажеме својата припадност кон големото европско семејство (чекајќи го одговорот на хипотетичкото прашање: дали ние, дискиминираните живи субјекти на Балканот, сме дел од идејата за европски „граѓански“ проект), Европа како сè уште да се двоуми околу нашата припадност кон заедничката култура и цивилизација. Причините за таа подвоеност се резултат на долговековната стереотипизација која го потиснала фактот за корените на европската култура. Затоа, нема да пропуштам да кажам дека не смее да се заборава фактот според кој токму Балканот е местото на кое во антиката се појавиле и развививале најголемите хуманистички дисциплини како философијата, литературата, демократијата, кои го формирале европскиот дух и менталитет.

Но Европа како постојано да го заборава тоа. Потсетувајќи нè дека секогаш одново може да го воспостави укинатиот визен режим, небаре сид кон членството во големото семејство на народи, таа ни кажува дека сè уште слободно и непречено можеме да партиципираме само во електронскиот net. Но, ако во 21-от век може некому да му биде доволна само *таква слобода*, тогаш ние, „лимитираните“ субјекти од Балканот, сме навистина среќни луѓе кои во недостиг на реална, си создаваат виртуелна проекција за *свет-ослободен-од-коренската-философија-на-племенскиот-мит*. Жил Делез (Gilles Deleuze) ја дефинираше таа слобода како „духовен номадизам“, а Хаким Беј (Hakim Bey) ја опиша како „космополитизам без корени“, но и двете одредници содржат за нас суштински парадокс сврзан со прашањето за границите и за идентитетот, кој нè враќа повторно на почетокот од овој есеј, без решение за квадратурата на кругот...

Се прашувам сега, дали е ова начинот кој треба да нè подготви сите нас за новиот *транснационален идентитет*, за новиот *постнационален граѓански статус* (citizenship/citoyenneté)? Ако е така, тогаш сме ние Македонците како создадени за усвојување на еден децентрализиран поглед со кој би започнала креативната деструкција на стариот *европски консензус*² – не со војна или агресија, туку со креативна имагинација,

² Да се види текстот „Европската креолизација“ на италијанскиот теоретичар Армандо Њиши, објавен во списанието *Наше писмо*, 2004, бр. 10, стр. 26-68.

со културна различност и духовно наследство од кое не треба да се срамиме пред светот. Само така, со критички однос кон стандардите на замислениот *европски културен идентитет* (како *политички ентитет во настанување*), би можеле да го реализираме долгопосакуваниот сон за враќање на Делот кон *Целината*, во кој Европа би можела да воспостави дијалог со сопствената внатрешност, со своето подзаборавено сепство, без трауми и комплекси, без зазор од алтеркации...

Клучни зборови: Европа, Балкан, идентитети, граници, хетерогеност

Literature:

1. Balibar, Étienne (2001): *Nous, citoyens d'Europe? Les frontières, l'État, le peuple*, Éditions la Découverte, Paris
2. Derrida, Jacques (1991): *L'autre cap*, Les Editions de Minuit, Paris
3. Rougemont de, Denis (1990): *Vingt-huit siècles d'Europe*, Christian de Bartillat, Éditeur
4. Kymlicka, Will (1995): *Multicultural Citizenship. A Liberal Theory of Minority Rights*, Oxford University Press
5. Habermas, Jürgen (2008): *Eseji o Europi (s priložima Dietera Grimma i Hansa Vorländera)*, Školska knjiga, Zagreb
6. Steiner George (2009): *Ideja Europe*, Antibarbarus, Zagreb
7. Majer, Tomas (2009): *Identitet Evrope: jedinstvena duša evropske unije?*, Albatros Plus, Službeni glasnik, Beograd
8. Busek, Erhard (2007): *Otvorena kapija ka Istoku: velika šansa za Evropu*, Clio, Beograd
9. Žižek, Slavoj (2001): *Manje ljubavi – više mržnje! Ili, zašto je vredno boriti se za hrišćansko nasleđe*, Beograd, Beogradski krug
10. Banović-Markovska Angelina (2009): „Verità taciute a fatica: confini e identità, muri e obiettivi dell'imperialismo psicologico“, *Studi slavistici, Rivista dell'Associazione italiana degli Slavisti*, Firenze University Press, vol.VI, 2009, p. 342-352

Paper Proposal

Title

The Concept of *European Political Identity* and the Boundaries of Europe: Real, Imaginary and Ideological

Keywords

Maximum of 5 words containing the principal ideas of the paper

Europe	the Balkans	identity	center	periphery
--------	-------------	----------	--------	-----------

Proposals for papers are requested to follow ONE of the panel topics below:

1. Myths of origin: Languages, Cultures and Literatures.
2. Myths of origin: History, Anthropology and Sociology.
3. European founding narratives in non-European spaces – reception and metamorphoses.
4. European founding narratives in European spaces – reception and metamorphoses.
5. Insularities and myths of origin.
6. Myths of origin and Post-Modernity

Panel topic:

European founding narratives in non-European spaces – reception and metamorphoses

Abstract

Max 500 words

The proto-history of Europe is a proto-history of a *nameless continent*, says Denis de Rougemont—“populated gradually, civilized and brought to life by people, ideas and crafts come from the coast of the Near East”. The Renaissance spiritual geography described it as a continent in expansion, as a head (“le cap”) or a brain of a large body whose ambition did not end only in the desire to be a *source* (an arche for all discoveries and colonizations), or a *center* (center of the center = civilization), but also a *final point* (telos = horizon or limit to all technological achievements). Although it appeared in the 8th century, the term “Europenses” remained for a long time in the realm of allegory. Up until the 14th century when there was a renewal of the atrophied vision of Europe as a continental community, “a family of nations”, united in the common fate – defense against Islam. Then one of the many myths which created a vacuum/chasm in the heart of Europe, was first established.

Namely, the Balkans (South-east Europe) was seen as the Id of the Western-European Ego. It also stemmed from its geopolitical location (a bordering region closer to the East than to the West) which allowed for a Freudian understanding of an identity which is not identical, a composite of *different samenesses*, which complement each other in an *identity of differences*, seen as a *Union* (Unitas) which is, at the same time, both a center and periphery, *ergon* and *par-ergon* on that which is called *European spirit and civilization*. It is there that I see the possibility to develop in my essay the idea for a new *political identity – the European one-* as beyond national, heterogeneous and “multivocal” concept in its creation, which can overcome the rigid national identities. In order to follow through this idea, I will look at the European founding theoretical experiences (European founding narratives in non-European spaces), of Derrida and Habermas, Balibar and Kymlicka, Meyer, Steiner and Busek developing the thesis that every *quest for an identity* lies within the realization of *one’s own insufficiency*.

However, the key to understanding the Other (the *other culture, the other way*, as Derrida says) does

not exclude the concept of ethnicity, but embraces it in the frames of a broader, *beyond-national entity* which inscribes the universal in the individual. Here I see the future of the small (Balkan) nations which, in the global world of values, seek one such *cultural and political identity*. The only remaining thing they need to do is to learn its language and then, by deconstructing its archetypes and stereotypes, to realize the dream they have had for so long which will, in turn, enable their return to the *whole* by allowing the West a dialogue with its own interiority, with its “photographic negative” (Žižek). Without trauma and complexes, without fear of altercation....

References:

1. Balibar, Étienne (2001): *Nous, citoyens d'Europe? Les frontières, l'État, le peuple*, Éditions la Découverte, Paris
2. Derrida, Jacques (1991): *L'autre cap*, Les Editions de Minuit, Paris
3. Rougemont de, Denis (1990): *Vingt-huitsiècles d'Europe*, Christian de Bartillat, Éditeur
4. Kymlicka, Will (1995): *Multicultural Citizenship. A Liberal Theory of Minority Rights*, Oxford University Press
5. Habermas, Jürgen (2008): *Eseji o Europi (s prilozima Dietera Grimma i Hansa Vorländera)*, Školska knjiga, Zagreb
6. Steiner George (2009): *Ideja Europe*, Antibarbarus, Zagreb
7. Majer, Tomas (2009): *Identitet Evrope: jedinstvena duša evropske unije?*, Albatros Plus, Službeni glasnik, Beograd
8. Busek, Erhard (2007): *Otvorena kapijaka Istoku: velika šansa za Evropu*, Clio, Beograd

Short CV of author(s)

Personal Information:

Date of Birth: 10.10.1966

Place of Birth: Skopje, Macedonia

Summary of Qualifications:

Ph.D.

Education:

1989 – Faculty of Philology in Skopje, Macedonian and South-Slavic Literatures

2002 – Ph.D. in Philological sciences, from the Ss. Cyril and Methodius University, (Department of Macedonian and South-Slavic Literatures) in Skopje, Macedonia

Professional Experience:

2003-2005 Assistant (Ph.D) at the Faculty of Philology Blaze Koneski (Department of Macedonian and South-Slavic Literatures) in Skopje, Macedonia

2005-2010 Docent (Ph.D) at the Faculty of Philology Blaze Koneski (Department of Macedonian and South-Slavic Literatures) in Skopje, Macedonia

2010- Associate (part-time) professor at the Faculty of Philology Blaze Koneski (Department of Macedonian

and South-Slavic Literatures) in Skopje, Macedonia

Academic experiences:

International scientific conferences, public lectures and projects.

Publications:

6 books: 4 research works (scientific publications) and 2 anthologies

Different works published in journals (in both foreign and national magazines)

Fields of interest:

Literary theory and criticism, cultural studies, imagology, post-colonial theory and criticism, philosophy, anthropology.

Author(s) information

<i>Degree, name and surname</i>	Angelina Banović-Markovska, Ph.D.	
<i>Institution/role</i>	“Ss.Cyril and Methodius” University in Skopje – Department of Macedonian and South-Slavic Literatures, Part-time Professor, Ph.D.	
<i>Organisation/institution</i>	“Ss.Cyril and Methodius” University in Skopje, Macedonia	
<i>Address</i>	“Krstе Misirkov” b.b, 1000 Skopje, Macedonia	
<i>Telephone number</i>	00389(2)3240400	
<i>Email</i>	ana-ban@t-home.mk angelina@banovic.org	

Conference languages: English and Portuguese

Paper proposals should be submitted to dlc-europe-nations@ua.pt

Deadline for submitting abstracts: 30 November 2010.

Authors will be notified of reception and acceptance of papers.

Contact:

Prof. Doutora Maria Manuel Baptista

Departamento de Línguas e Culturas

Universidade de Aveiro

Campus Universitário de Santiago

3810-193 Aveiro

Portugal

Tel. (+351) 234 370 358

Fax (+351) 234 370 940

E-Mail: mbaptista@ua.pt